

IOACHIMI VADIANI HEL:

VETII POETAE LAVREATI, AD RVDOLPHVM AGRICOLAM RHETVM EPISTOLA, IN QVA
LOCORVM SEQVENTIVM
FIT EXPLICATIO.

Quid Plinius capite secundo libri septimi per Dodrantem intelligat, vbi de Pygmæis scribit: & ibidem de Pygmæis pulchra.

Quid idem per vnciam capite decimosexto intelligat, cum Gabbarem scribit longitudinem habuisse nouem pedum, & totidem vnciarum.

Locus Persij: Si costam longo &c. ex Saty. prima.

De Antipodibus, quod sint, & quomodo sint, pulchra disputatio.

Quæ causa Augustinum ad negandum Antipodas esse impulerit, & an recte negauerit.

An Lactantio in Antipodum refutatione adhibenda sit fides: & inibi quam temere aliquando idem author, de rebus non satis sibi compertis differuerit.

Macrobius & præscos fere in Antipodum situ lapsos fuisse.

De lacu Acronio, & Veneto, quos Rhenus fundit, pulchra: & quod apud Melam libro tertio non Acromys, sed Acronius legendum sit.

PRAETEREA

Locus Lucani ex libro sexto de Dario.

Locus Virgilij ex primo Georgicorum, de vertice Austrino.

CVN RADVS SCIPIO LECTORI.

Lector in his si displicuere inuenta, repente
Dispeream: dubitas: pellege, certus eris.

RVDOLPHVS AGRICOLA IUNIOR RHETVS CASPARI
VELIO VRSINO SYLESIO, INSIGNI
POETAE, S. D.

Edico ego tibi mi Caspar, laborem minimum, quo in scribendis literis ego & Vadianus vti solemus: nisi enim quod ad me attinet, extemporarium dicerem, quod ad amicos perferendum literis includo, plane mihi ipsi non iniuria videri possem iniuriosus, qui aliud quam res habeat assererem. Idem & Vadianum solere per hos proximos menses, quibus contubernio suo mihi datur perfrui, quotidie experior. At cur (ais) non grandia nobis dicas potius: paruo enim ea aestimari nosti, quae facile ad manum sunt. Qui scis, Caspar, an maiora apud me supersint debita tibi: id quod & ingenium tuum, & eruditio omnium bonorum studiorum accessione in te parua meretur. Quamquam, ut quod sentio dicam, ne haec quidem a te contemni volo, esto subito fortassis labore parua sint. Causa est, quia ingenia paulo acutiora, & peritiora paruo saepe labore ea, quae minus eruditis magno sudore vix excogitari possent, edere solent, digna doctorum, & tui similibus lectione. An de me loquar, quæris? Non equidem, sed de Vadiano nostro, cuius tibi eruditio, & humanitas perinde ac mihi nota est. Postremo, quia & me & Vadianum pari amoris officio complecteris, perspectum erat mihi te vtriusque Idyllijs, hoc est subcisiuis horis conscriptis animi laxamentis, immo literis, oblectatum iri. Valebis igitur, legesque ista alijs, non ut ἀναγνώσις, sed ut censor.

VIENNÆ. xiiij. Calend. Iulias.

Anno. M. D. XIII.

IOACHIMVS VADIANVS HELVETIVS, POETA A CAESARE
 LAVREATVS, RVDOLPHO AGRICOLAE IVNIORI,
 RHETO S. D.

Ratae admodum istae gratiae fuerunt, quas egisti mihi proximis literis tuis Rudolphe amicissime, quod paulo diligentius, & ut amicum decebat, enixe de tua valetudine certior esse cupissem. Ego postquam rumore quodam ad me perlatum erat, te cum Cracoviam egressus Istrogranum venisses, in grauem morbum incidisse: vix dixero quantum animo consternatus fuerim, nam & dolui impense, & pro tua incolumitate Dijs immortalibus vota nuncupavi, eademque lectis proxime literis tuis exolui, quod leuiuscula febris correptum, ex integro conualuisse intelligebam. Quæris quæ causa sit? Non ea quidem, quod mihi de facie notus, paulo ampliorem mecum per mutuam vitæ consuetudinem, familiaritatem contraxeris: quo bono, utpote primo amicitiae glutino, ambo hactenus privati fuimus, partim locorum intervallo, partim conditionum nostrarum ratione, ut puto, cogente. Sed ob id magis, quod tuæ mihi literæ eruditionis, & humanitatis testes, indicesque extitere, quandiu istud gratæ notitiæ inter nos oblectamentum duravit: in his enim præter elegantiam, quam tibi propemodum peculiarem esse animaduerti, præterque omnia humanitatis, & amoris officia, perspicacis animi tui indefessa in rerum scitu dignarum perquisitione, sollicitudo deprehenditur: qua soles, quasi ignorantie impatiens, adeo indies magis magisque promovere, ut ex his quærere, & sciscitari non ducas erubescendum: quibus doctrina, tolerantiaque studiorum, si non superior, certe non impar es. In quorum numero me cum primis statuo, tenuis eruditionis, & nulli consilij hominem: qui tamen cõplura quæri abs te perhumaniter fero, cum quod eo fine non facis, ut de meæ ignorantie caligine hoc modo factus certior, ut mediocrem, aut fortassis in literarum iudicio proletarium abijcias & asperneris: tum etiam quod ingenua semper confessione, & citra verecundie ruborem, vna dubitare, & hæerere me dicere soleo, si quando interrogatus rei minus quam deceat, & tua deposcat eruditio, satisfacere potero. Nec cõmunem inuestigandi laborem, quo simul & doctior & exercitior etiam, adeo subterfugio: quin & gratificari libeat quærentibus, quod oscitanti mihi plerumque alacritatis & diligentie stimulos adhibeant. Id quod tu quoque subinde facis, cui utinam aliquando officio & sedulitate respondere videar. Vellem tamen, ut quoties aliquid a me esses petiturus, id & simpliciter ageres, & breuibus. Volo equidem tibi esse persuasum, amicitie apud me pluris esse momenta, quam suavia ista tua tectoria verborum, quibus tu mihi nescio quid philautie conaris ingerere. Nam amplius quam par sit commendas, & adeo extollis, ut nisi tutum constas alioqui, & acre iudicium, amoris erga me tui onere vacillare viderem, ex illiberali quadam blanditiarum ostentatione, hæc tua Encomia proficisci suspicarer. Cæterum ut petenti tibi pro mea virili fiat satis, scias velim ea me responsurum conditione, ut proximis literis ex te, quid de sententia iudices nostra, & quid rerum sit apud vos nouarum, de literis præsertim, paucis intelligam. Quod de Quintiliano scribis, perquam probo, eum scriptorem adeo probari tibi, quem nemo hactenus (Ciceronem semper excipio) in tradendi exquisitissima diligentia, verborumque luculenta quadam proprietate vicit. Bibliopolæ nostri, qui Venetias codicum emendorum gratia petiere, significant mihi, institutiones suas castigatissimas imprimi ab Aldo Manutio Romano, cui hodie in edendis bonis scriptoribus palma datur: quamprimum ad nos exemplaria perferentur, faciam quod optas. De Plin. loco quod quæris, paucis accipe. Pes Romanus, authore Vitruvio capite primo libri de Architectura tertij, sedecim digitis constat: cui si semipedem, hoc est digitos octo addideris, cubitum facis, id est sesquipedem, quod idem est. Palmus autem Græcis duplex est, maior duodecim digitorum, de quo in eo, de quo quæris loco Plin. intelligit, illi nominant Spithamen: Minor, qui Palestes, & etiã Doros vocatur, digitorum tantum quatuor, suppresso pollice. De quo in hæc verba Vitruuius: Cubitum intellexerunt sex palmis constare, digitis vigintiquatuor &c. diuisis enim vigintiquatuor per senarium proueniunt quatuor, ut nosti. Idem paulo infra ait: Palmus autem habet quatuor digitos. Maior igitur Palmus dodrans nominatur Plinio, non seorsum quidem, cum istud nomen sine respectu dici nequeat, sed ad pedem respiciendo, qui authore Vitruvio ex palmo creuit. Dodrans autem cum in pondere, tum in mensura, totum dicitur propositum, dempto quadrante, ut duodenarij numeri nouenarius dodrans est, eo quod quarta pars, id est ternarius desit: hæc autem numerorum collatio secundum Mathematicorum traditionem, proportionem facit, quam sesquitertiam vocant. Nouem itaque vncie in respectu ad assem, qui vncijs duodecim constat, dodrantem faciunt, quæ ad assem proportionem sesquitertie habent: duodecim enim nouem continent in se, & tertiam nouenarij partem, vnde recte sesquitertia dicitur. Simili modo palmus, quod duodecim digitos, id est tres pedis quadrantes continet, ad pedis mensuram collatus, pari proportionem dodrans est: ita enim sese habet istorum numerorum facta collatio. Ne autem quispiam apud Plin. palmum minorem intelligeret, dixit expressius, ternas Spithamas, id est ternos dodrantes non excedere: quid Spithama sit, perpulchre indicans, per hoc quod dodrantem appellauit: quacumque ergo longitudine proposita (ut illa exactius capias) si eam in sedecim partes æquales absumpseris,

Agricolæ
 laus.

Locus Plinij

Proportio
 sesquitertia.

duo decim partes respectu totius dodrans erunt: aut si in duodecim portiones distinxeris, notam dodrantem constituent. Simile est & in alijs numeris, qui quaternario diuisi in æquas partes feceruntur, vt. xvij. dodrans sunt respectu, xxiiij. Item, xxx. ad, xl. collata & c. Sume in manum mi Rudolphe, gratia exempli, bacillum quempiam, eiusque totam longitudinem ita coërce, vt ad numerum viginti quatuor digitorum, transuerso pollice, vt hodie solemus, metiendo excuriat: & proportionem cubitum statues in extremo eius digito, in fine decimifexti digiti pedem signabis, in duodecimo autem Spithamam: cernesq; oculis tuis, cur dodrans ad pedis proportionem dicatur, & quomodo palmum faciat: & intelliges clarius in eodem libro locum Plin. alium. Capite enim decimo sexto de Gabbara scribens, Claudij principis temporibus ex Arabia aduecto, longitudinis eum fuisse nouem pedum, & totidem vnciarum ait: vbi per vnciam duodecimam partem totius longitudinis, quæ pedi respondet, intellexisse videtur: tali enim vnciæ pes pro asse est. Quando enim, gratia exempli, xvj. digitorum longitudinem in partes æquales, xij. discerno, quælibet harum vncia, id est pars duodecima ad datam longitudinem, erit: quanquam audierim, qui per vnciam digitum ibidem intelligendum esse putarint: quod si ita esset, non vnciam, sed digitum Plinius scripsisset: in vncia autem digitus intelligitur, & tertia eius pars, hoc est triens, quod idem est, siue quatuor partes digiti. Porro aliud est dicere, quartam partem digiti: aliud, quatuor partes digiti: hæc enim tertiam partem totius, hoc est assis digiti faciunt, hoc est trientem constituunt, illa tamen quadrantem. Hanc vnciam etiam pollicem eruditi dixerunt, medium inter digitum & palmum. Boëtius certe cum Plin. vnciam vocat, vt ex. xvj. digitis pollices, xij. ex. viij. autem, vi. pollices, id est semissis pedis, siue alio nomine sex vnciæ constituentur. Id quod numeris citius deprehensum, mensura, & longitudine proposita facilius intelligitur. At de hoc equidem nil temere asseruerim, cum eo modo nouem vncias etiam Dodrantem appellare potuerit, id est duodecim digitos proportionem ad palmum. In utroque autem hæc vocabula demonstrationis locum habent, sicut communia sunt Plin. quantitati & continuæ, & numeris discretæ. Pygmæi ergo, vt ad institutum reuertamur, quos Augustin. capi. octauo, libr. xvi. Ciuit. dei. Græcis a cubito, quemadmodum Eustathius, nomē obtinuisse ait, Spithamæi, id est palmares, ob miram eorum breuitatem, tres dodrantes non excedunt. Græcis certe πρυγύμ cubitus dicitur. Horum illustres scriptores persæpe meminerunt, quadam tamen situs diuersitate. Nam cum eos inter Indiæ gentes Plinius censeat, Pomponius lib. iij. in ea ponit Arabiæ parte, quæ ultra sinum Arabicum in Aethiopiā vergit, Strabo libro decimosextimo, in iisdem locis fuisse creditos quidem, sed confictos existimat: hinc occasione fictionis ducta, quod in interiori Aethiopia, qua extrema eius terræ inhabitari videbantur, omnia fere animalia exigua prouenire compertum sit. Contra vero Philostratus, qui lib. iij. ait, Pygmæos sub terra degentes, supra Gangem posita loca incolere, & viuere non vanum esse. Cui cum Aristot. in eo quod specus habitari ab eis ait, cōuenit. Albertus lib. de animalibus, xxi. esse & viuere eos quidem, humanæ tamen rationis exactum usum habere negat: Eamque ob rem cap. iij. lib. i. eos homines syluestres nominat, aliquid nostræ naturæ habentes in quadam, vt ait, deliberatione: & ca. iij. ij. tractat. i. lib. Simiæ & Pygmæi hominis similitudinem habere inquit, Plin. ca. xi. iij. & Solinus in Thraciæ descriptione ad Geraniam urbem iuxta Hæmum, & Strymonem Pygmæos creditos fuisse, Catizos barbaris dictos, & a gruibus pulsos ait. Nosti quam elegantem de ipsis Iuuen. & Gel. scribant. Volui hæc tanquam coronidē, quo magis tibi gratificarer, alijs quæ quæsiuisti subiungere, vt meam in rebus ad te pertinentibus sedulitatem, perinde atque in proprijs promptam intelligeres. Miror vero vnde meorum tibi studiorum ratio pateat, aut quod demum nuncio me Persium interpretatum fuisse acceperis, qui tam festinanter, & quasi aliud agens, studiosis nonnullis id vt præstarem postulanti, tam paruum Satyrarum opus transcurrerim. Cuius Satyræ primæ loco eodem, quem tu mihi nominas, me aliquando non parum tortum esse fateor, liberatum autem angustia felici euentu, ceu deo quodam (vt aiunt) subito apparente. Nam anno ab hinc quarto, cum ego, & Petreius meus Aperbacchus, magni ingenij, & plurimæ lectiōis homo, bibliothecam fratrum prædicatorum Viennæ bonorum librorum innumera multitudine confertam, essemus ingressi, dum poëtas diligentius excutio, incido in Persij codicem non perquam vetustum, cuius loci qui me premebat maxime, memor essem, coepi reuoluere Satyræ primam, & carmen illud reperio in hæc verba: Sic os tam longo subduximus Apennino. Quo viso, perinde quasi Babylonas ceperim, exultans Petreium aduoco, qui vna mecum sincero iudicio adhibito, tam castigatam lectionem non potuit non probare. Nam & versus hac ratione mollior, leniorque efficitur, qui alioqui ob. c. literam ingeminatam asperior erat: Sic costam longo, quemadmodum multi legunt: & interrupti montis pars saxosa ossis nomine signatius, quam costæ dici videbatur: quanquam & Apennini pars costæ nomine non inepte dicitur, propterea quod ipse in modum spinæ totam Italiā mediis dorso suo dirimit. Quod si quis (si costam) legit, sensus carminis, quasi ad sequentia pertinens suspenditur, quod esse nequit. Doctissimos autem Persij interpretes, quo minus illi loco iudicium adhibuerint, eo ipso prohibitos existimo, quod corruptæ lectiōis dictio ad sensum fecit, pariter cum hoc vocabulo, os, cum costa sit os. Hoc ergo modo præterierunt, quod alioqui diligentius introspectanti non obscurum esse debebat. Versum autem illum depromptum existimo ex aliquo de Hannibalis per alpes transitu, poëmate, in quo Pœnus quispiam historiæ enarrator introductus, finemque loquendi facturus, sic finiat: Sic os tam longo subduximus Apennino, id est & hoc quidem modo, præcipientes

Alius Plinij
locus.

Pygmæi.

Petreius A/
perbacchus.

præcipites alpium rupes, & victa flammaram impetu iuga confregimus, viamq; fecimus &c. quomodo factum esse indicat Lilius Decad. tertie libr. i. Præterea non placet, omnino videri eos a Persio per eius versus exemplum reprehendi, qui regione quinta spondeo pro dactylo vtantur: quod ipsum maxime aliquando addecet, vt in illo Maronis: Cornua velatarum obuertimus antennarū. Sed hoc potius a Satyro notatū fuisse, quod hæc sibi temerè nimis metaphora vsurpata visa est, vt os pro rupe, saxoue dixerit, cum scribere potuisset: Sic iuga præcelsi confregimus Apœnini, vel similiter. Siue, quod est verius, quod Apœninum nominauerit, cum reuera Hannibal non Apœninum, sed alpium Pœnarum, vel Pœninarum infregerit igni, & aceto iuga tam alta, vt auctore Lilius, nono primum die difficili itinere ad ea peruentum sit, a quarum orientali latere Apœninus incipit. Seu certe quod illi fabulosam historiam sectati, Græcorum more mollia quædam & elumbia redderent, grauioribus interim, & magis frugiferis omisissis. Tametsi nō multi damni, nec adeo magnæ frugis sit, vtrum defenderis, nisi quod hoc mihi vero similius videtur. Nā & Ouid. dixit: Magna parēs terra est, lapides in corpore terre Ossa reor dici &c. Hoc ausim asserere, vocabulū Apœninus, carmen nec elegans, nec politum cōstituere, nisi aut prima, aut penultima hexametri regione locetur. Hinc & Lucan. libro secundo: Vmbrosis mediam qua collibus Apœninus. Ouidius libro metamor. secundo: Aeriæque alpes, & nubifer Apœninus. & Silius libr. iiii. Piniferum cœlo miscens caput Apœninus. Quod si hoc in tam claris scriptoribus commode factum videmus, cur vt indecenter vsurpatum Persius culpet, tu vide Rudolphe, & iudica: ego ad te quid ipse sentiam scribo, qui locum istum Persianum ita curasse videor, vt nec splenio, nec malagmate amplius fouendus sit, sed cicatrice etiam abolita plane conualuerit. De Antipodibus quod scribis, non est tam difficile, quam videri potest diuersos scriptores legenti, quorum sæpe diuersa, sæpe pugnante traditione contingere solet, vt legentis animus, dum quid sequendum sit, diligentius inuestigat, adeo distrahitur, vt quo tendendum, aut quæ demum ansa apprehendenda sit penitus ignoret. Primū omnium Antipodas esse indubium est, mathematicis id ipsum demonstrationibus, & Cosmographorū diligenti obseruatione euidentissime indicantibus. Scribam de ea re compluscula in commentarijs meis in Pomp. Melam, quos vbi commodius ocium dabitur, vt studiosis aliquot adolescētibus sum pollicitus, conscribam. Interim autem, ne vel ab Augustino diuertat negante, vel Lactantio fidem præbeas somniantī, qui sint Antipodes, & quomodo sint, paucis accipe. Scire te arbitror, Mathematicæ peritos vniuersum circuli ambitum, partibus trecentis sexaginta, quos ipsi gradus appellant, metiri, & absoluere solere: ex quibus nonaginta tribuunt quadranti, centum & octoginta hemicyclo, vt est notum. Quum ergo tota terræ habitate moles contemplanti tibi in animum venit, cum sit rotunda, vt non Mathematicis solum, sed etiam Physicis placet, eam ipsam sic concipito, vt quasi cespes ex amplissimo Oceano parte sui emineat, & vna rotunditate sese, aquamq; simul, in qua partim latet, partim eminet, absoluat. Id quod nos tibi paulo post vberius ostendemus. Tum quatuor mundi communes cardines, id est ortum, occasum, meridiem, & septentrionē, ex Ptol. maxime traditione, quem nemo eius rei non fatetur principē, consyderare te est opus. Postremo quantum latitudinis habitate terræ portioni respondeat, quantumq; longitudinis, in animo constitue re. Quo facto, constabit tibi, terræ solidæ in longitudinem excursum multo esse maiorem, quam in latitudinem. Longitudinis autem dimensio a meridiano proximo Gadibus, siue columnis Herculis, & Fortunatis insulis sumitur: vltra quem priscis nihil erat cognitū, gradibus ordine per æquinoctialem metientibus. Latitudinis autem ratio de polo in polum se extendit, si hemisphæriū metimur, medio æquinoctiali, siue a maximo parallelo, qui æquinoctialis est: ita vt æqua distinctio longitudinis a meridiano expresso in meridianum excedat, latitudinis autem a parallelo in parallelum, id quod in communibus tabularum descriptionibus per facile est videre. Quia igitur ex Ptolemæi descriptione, vt interim recentiorum diligentia expansæ terræ spacium omittam, compertum est, ad centesimum & octuagesimum gradum, id est hemisphærium longitudinem habitate, & continentis terræ pertingere, & in extimis oris frequentem esse mortalium habitationē: negare id nemo poterit, quin tanta interuenientis spacij distantia siti, Antipodes sint, si modo ex descriptione Antipodum punctos diametri per centrum terræ ductæ, & ad soliditatem habitate terræ terminate attingant. Qui igitur in extrema India vltra sinum magnum Catagaram habitant, cui. x. graduum vltra æquinoctialem in Austrum latitudo est, hi ducto ex eodem gradu diametro, quæ centrum terræ transeat, Antipodas habent id est pedes sibi ex opposito loco controuertentes, verticesque a diametro traiectos, in sinu Hesperio: quorum latitudo. x. graduum citra æquinoctialem in Boream tenditur ad occidentalem interioris Africæ partem. Pro qua re vide Ptolemæi communem situs terræ tabulam, & quod assero deprehendes. Secundum latitudinem autem, cum nec iuniorum, nec vetustiorum quispiam sub mundi verticibus habitationem compererit, Antipodes esse nequeunt, in vno scilicet hemisphærio. cuius æqua dimensio ab æquinoctiali accepta in vtrunq; polum. xc. graduum distantia extendatur, quemadmodum hic de ea intelligo: constat enim continentem terram vt dixi. intra polos in longitudinem ad hemisphærium expandi, & vltra, ab æquinoctiali vero ad polos minime. dum vero hæc consyderamus, opus est animum quasi in aërem suspensum, ceu omnia collustrantem, & metientem erigere. Demus ergo quod terra secundum latitudinem in Arctos ad gradus. lxxi. vel circiter excurrat (nolo enim in hoc tibi adamussum tradidisse, tanta præsertim

De Antipodibus.

Antipodes esse indubium est.

Terra que extat, longior est, quam si lata.

præsertim festinatione scribens) & iterum in Austrum ad gradus. l. nondum tamen Antipodas habebis, cum nondum habeas hemisphærium, quod punctis diametri per centrum terræ excurreris, dixi, terminetur. Causam autem terræ angustię secundum latera, cum Alberto Germano maximo philosopho puto esse abundantiam aquę circa vertices mundi generationem, quę vtrinque terræ extanti incumbit, magnoq; fluctuum impetu, quo minus lata sit, coercet: hinc & illorum laterum iniquitas etiã prouenit, cum orientalis ora, & occidua multo rectiore ex cursu æquetur. Sed videri tibi posset ex his quę hæcenus scripsi, Antipodes secundum latitudinẽ quoq; locum habere posse. Nam si a punctis diametri Antipodas secundum longitudinem sub æquatore constituentis, circumferentiam duxero, hæc ipsa per polos discurret, & hemisphærium cõplectetur: hoc autem si marginibus longitudinis eminent, secundum latitudinẽ idẽ eminere necesse est: nisi quis dixerit aquas a polis in eminentis terræ portionem ascendere, & latera occupare, quod contra naturam motus aquę esset. Data igitur sub polis terra, datur & Antipodum secundum latitudinẽ distantia. Videri posset hoc Rudolpho, his qui terram ex aqua, tanquã cliuam rotundum aliquem ex plano lacu, iusta parte sui prominere existimant: aut veluti pomum natans, vt prisci quidam putarunt, quomodo Nicolaus Lyranus in exponenda Mosis Genesii, proposita figura, spheram terrę, & spherę aquę ita innectit, vt partibus harum tantum connexis, confertisue, globum simul rotundum nõ absoluant: Cum terra, vt Plinius, & multiplicia demonstrationum experimẽta docent, & Georgius Peurbachius Germanus Mathematicę scientissimus, in suis super spherã Ioannis de sacro busto collectaneis scriptum reliquit, vna cum circumfluis vndis globum absoluat, vt contemplari, & colligere animo sit opus, terram, quam naturę artifex animalibus, quę sine aëris communione viuere nequibant, aquis vacuum & discoopertam reliquit, tanquam tenuem ex lacu paludeue cespitem eminere, vnaque cum vndis inflecti, inq; globi speciem, quatenus extat, inclinari. Cui sententię Strab. li. iij. a principio accedit in hæc verba: Subiectum ergo sit rotundum vna cum mari terram esse, vnãq; & eandem cum æquoribus superficiem habere. Vitru. quoq; libr. ix. Terram scribit in medio locatam, vna cum in mari centri loco naturaliter collocatam esse: vt probe intelligẽdus sit Plin. locus capit. lxxvij. libr. secundi, vbi in hæc verba habet: Est igitur in toto suo globo tellus medio ambitu præcincta circumfluo mari, nec argumentis hoc inuestigandum, sed iam experimentis cognitum. Sicut & illud Cic. libr. de natura Deorum. ij. vbi inquit: Eademq; ratione mare cum supra terram sit, medium tamen terrę locum expetens, conglobatur vndique æqualiter, neq; redit vnquam, neque effunditur. Nam error esset non paruus, si quis telluris dimidium ex aqua vndique prominere dicere aut Plin. aut Cic. existimaret, qui per medium ambitum excursus eius, in clxxx. gradus minimum secundum longitudinem, intelligunt, quod Ptole. quoque indicat verissimum esse: aut certe medium terrę locum intelligunt, quod ea ex medijs vndis promineat. Ex quo illud consequens est, non idem esse centrum magnitudinis terrę, & centrum grauitatis. Cum vero, vt dixi antea, vndarum grandior esset a polis impetus, propterea qd ob aëris in his locis vehementem ex frigore inspissationem perpetua esset, & abundans aquę generatio, vt Albertus, quod dixi, indicat, non potuit tantum spacium secundum latitudinem relinquere terræ, quantum longitudinis habet. Nec sequitur, circumferentiam ab Antipodum vestigijs ductam circum circa terram contingere debere, si vno in loco attingit, ex causis iam dictis. Latitudinis autem & longitudinis mensura certo & immutabili limite in terræ forma præscribi non potest, propterea quod Oceani rapina (vt Plin. ait) in incerto est, terras dans & adimens, vicissitudine illa rerum naturę sempiternis legibus instituta: quod ipsum multis ostendit Pompo. libr. i. in Africę descriptione, & Aristot. libr. Meteo. ij. cap. vi. in hæc verba: Non semper eadem loca terrę aquosa sunt, aut arida, sed permutantur secundum fluuiorum generationes & defectus: & non semper hoc quidem mare, hoc autem terra perseverat: sed fit, vt sit mare vbi est arida, vbi autem nunc mare, iterum hic terra &c. Ex recentiorum autem inquisitione, si Americam a Vespuccio repertam, & eam Eoæ terrę partem, quę terræ a Ptolemæo cognitę adiecta est, ad longitudinis habitare rationem referimus, longe vltra hemisphærium habitari terram constat: Imo non vsq; adeo immensum pelagus interesse inter extimum ab America occidens & oriens Ptol. postremum, quin fere toto globi ambitu terra habitationis frequentia culta sit, quod ex Geographiçæ descriptionis globulo perpulchre dinosci potest. Sed sunt qui huiusmodi demonstrationibus minus fidei adhibeant, vt hi solent, qui suum agellum nunquam egressi, totum orbem angustę sepis ambitu circumscribunt, docti nihilominus, vt sibi videntur, & magnę naturę conscij. At nesciunt quantum eorum animos fallax philautiæ leuitas obfascinet. Nam mirari non adeo debemus, quod aut plana obambulantibus nobis, aut exasperata montibus pleraque videntur: cum ingentis aquę, terręque mutua compagine globum constituentium extrema superficies, siue circumferentia, sensu apprehendente decliuis esse nequeat, visu præsertim nostro tam exiguam eius partem apprehendente, quocunq; se conuerterit. Nec putemus montium iniquitatem terræ rotunditati obesse, qui adeo nobis videntur esse sublimes, vtpote vastum illum ambitum simul non contuentibus, quasi vero omnia quę ad rotundi huius corporis rationem pertinent, hoc modo defendi nequeant. Si enim totam terram simul conspiceres quoad liceret Rudolpho, quemadmodum Scipionem in somnio conspexisse Cicero fingit, montes tibi turbecula quædam leuia per terræ planitiem serpentina viderentur, eo fere modo, quo agrum quempiã suscitati

Causa angustię terrę a lateribus cõtracte.

Lyranus.

Terra cum aqua rotunda est.

Terræ prominentia.

Nota.

Terræ mutantur.

fuscitati à fodientibus talpis harenarum cumuli exasperant. Quod si planam in primis terram imaginariis, & deinde ab illo rerum creatore, cuius omnia opera rationem habent, montes superimpositos planitiei consideras, intelliges facile, quomodo se terræ rotunditas studiosis cognoscendam exhibeat. Ridiculum vero est contendere, terram vndique tam esse æquabiliter politam, ut ad unguem respondeat, vel ad tornum, seu Geometræ mensuram, ut inquit Strabo, cum ad sensum correspondeat, & hoc modo crassiolem. Hoc retinendum est potius, hanc rotunditatem, quam ex terra nature leges in prima elementorum ex Chao segregatione postularunt, eam esse quæ montium tumore non offendatur. Sed ut ad Antipodes reuertamur, proponam tibi Axiomata quedam, & receptæ veritatis dogmata, ut omnia tibi plus esse queant in aperto, quæ me aliquando summa cum animi oblectatione didicisse ingenue fateor ex Georgio Collimitio medico ac mathematico, præceptore mihi cum honoris præfatione nominando; non in his modo, quæ ad terræ scrutinium, sed & in illis quæ ad salubrem medicinam, aliâque pleraque digna scitu pertinent. Ac nescio an alius quispiam adeo facile, adeoque consummata tradendi ratione studiosis faciat satis. In eo ego tria esse dicere frequenter soleo, quæ non vulgare sit passim conspiciere, in his etiam qui & sibi, & alijs placent, summam fidem & integritatem, eruditionem singularem, & minime tamen insolentem, nec ostentofam, humanitatem summam. Quorum nexu factum est, ut veneretur indies vehementius ab his, qui verorum studiorum rationem sectantur. Quâdoquidem neminem ipse excludit eorum, qui non fucum ostentant, sed momenta diligunt rerum, synceri & amicitia digni, in quorum album postquam me retulit, nunquam desij eum præceptoris nomine dignari. At ipse (quod sua est humanitas) & conphilosophum me suum, & quod nunquam admisi fratrem dicere assolet: quem tu cum Viennam veneris, & nosces libenter, ut virum modestum, & audivissimum studiosorum, & subinde aliarum etiam, quæ in eo insignes sunt virtutum gratia veneraberis. Hic mihi, sicut solet, quærenti, ut memoria teneo, de Antipodum situ ferè in hanc sententiam retulit: Vnum parallelum tantum esse, sub cuius ipsius positione Antipodes darentur oppositis vestigijs, Equinoctialem scilicet, à cuius quolibet intersecante meridiano diameter ducta per centrum, in eundem meridianum & parallelum contrario hemisphærij puncto transcenderet. Rursum nullum parallelum ab æquatore recedentem hoc posse, propterea quod per nullum diameter quæ centrum traieciat, traduci possit. Ex hoc autem istud evidens sequi aiebat, quod nullorum Antipodum, qui sub æquatore non sint, possit esse conformis, hoc est in eandem partem inclinans latitudo. Causa eius est, quod diameter ex certo puncto paralleli septentrionalis per centrum ducta, necessario in parallelum incidit, habentem latitudinem Australem, æquabili cum opposito distantia. Sicut Antipodes paralleli quindecimi gradus latitudinis Borealis his esse possunt, qui parallelo quindecim graduum latitudinis Australis subditi sunt: quemadmodum hi, qui extimam Indiam ultra Gangè ad gradus. clxxx. longitudinis habitant, illis qui ultra sinum Hesperium Ptole. in extremam Aethiopiâ vergunt, ad sumptæ longitudinis initium. Præterea sic referebat, Omni puncto in terra dato correspondere ei punctum Antipodum: quod si in terram excurrat habitata, Antipodes habere aiebat. Si in mare, ut plurimum contingit, habere posse, propterea quod inter huiusmodi puncta hemisphærij distantia est: ut nauium etiam gubernatores reuera in tali distantia, eorum qui in terra loco contrapposito agerent, Antipodes essent, quod mihi solertis obseruationis, scitumque admodum dignum videbatur. Rursum idem mihi ostēdebat, quod latitudine proprie accepta, quæ ad mensuram parallelorum per polos transcurrat, omnes isti qui Antipodes secundum longitudinem sint, etiam secundum latitudinem esse, eo quod diameter oppositos eos constituens, & longitudinis in ipsis, & latitudinis regulam præscriberet. Quod ita esse demonstratio indicat, nec his quæ supra retuli, id contrauenit: illic enim id tibi ostendere volui, quod nullo interueniente mari per vnus hemisphærij longitudinem in solida terra Antipodes essent: qui tamen secundum latitudinem ab æquinoctiali in polos ductam esse non possint. In vniuersum igitur dici potest in hæc verba: Datis terræ accolis, quorum vestigia diameter per centrum traiecta contingat, Antipodes illos esse, nullo habito aut ad longitudinem, aut ad latitudinem respectu. Nam hoc modo esse eos certum est. Quod tibi diligenter est perpendendum. Præterea contra vulgatam opinionem scriptorum, Antipodibus omnia contrario modo euenire existimantium, notissimum est, sub æquinoctiali, præterquam quod contrarijs vicibus diem & noctem habent, ut vbique omnia paria esse, hoc est eandem noctis, & diei quantitatem habere, simul æstatem, simul suo modo hyemem, & id genus alia. Causa in promptu est, quod sub hoc circulo locatis, vna est perpetua diei noctisque æqualitas: cumque eandem habeant ad Solem, vbi cunque sit, locationem: sequitur quod & tempora anni simul habeant. Et aliâs existimo te intelligere, quod sub omni parallelo sitis Pericæcis omnia simul accidunt, excepta diei noctisque successione, ita ut simul hyemem, simulque æstatem habeant. De Pericæcis tamen, qui polis viciniore diem noctemque simul habere possunt, scribam diligentius in commentarijs meis in Pomponium. Quod si quibus vnus est meridianus, his eodem momento, & vnus meridiem, & medium noctis esse necesse est: sicut hi quibus est parallelus vnus, eandem habent noctis, & diei quantitatem, simulque singula anni tempora sustinent. De Antipodibus vero ab æquinoctiali vergentibus sic habeto, ut quanto plus ab æquatore recesserint, tanto magis eis inæqualia esse omnia, fierique ordine contrario ipsis, quæcunque sunt, exhibentes: potest enim hoc demonstrari.

Georgij Collimitij laus.

Nota.

Nota.

Nota.

Antipodum
unus hori/
zō, & meri/
dianus.

An sub æqua/
tore habitati/
ō sit.

Latitudo de/
prehensū fa/
cilitis.

Ioānes Picus

Contra La/
ctantium.

monstrati. Postremo, omnibus qui sunt Antipodes, vnus est horizon, & meridianus vnus. Intellego autem meridianum circulum, qui per Zenith nostrum, perque polos transcurrens totam sphaeram amplectitur: causam eius ex his quæ paulo ante retulimus, haud ægre accipis. Cum ergo Sol nobis oritur, ipsis occidit, & è regione: neque hoc aut admirabile videri debet, aut captu difficile: cum ipsis ortus, occasusque in respectu ad situm partium mundi, eodem modo quo nobis eueniant, nisi quod occidentia nobis sydera ipsis ascendunt, adueniuntque, sicut & ipsis cadentia in nostrum hemisphaerium leuantur. Negare vero hæc, & vt friuola contemnere, animi est degeneris, eaque quæ in naturæ rerum maiestate cognitu sunt pulcherrima, accipere, & intelligere respuētis. Sed dicere posses, te his intellectis adhuc in vno hæerere, quod ex antiquorum sententia non videatur commodum dicere, sub æquatore esse habitationem, ob ingentem & intolerabilem vitali temperamento calorem, cuius tamen oppositum ego asseram. Respondeo tibi, si modo dubitas, priscos quotquot sunt, qui sub æquatore habitationem esse negant, opinione potius, quam aut experientia, aut efficaci aliqua ratione ductos, lapsos esse, & sibimetipsis etiam nescijs aliquando contrauenisse. Lege Pomponium qui libro primo Zonam mediam ob æstium inhabitabilem ait: tertio vero libr. Taprobanen habitari scribit. Plin. quoque capite septuagesimo secundi, Cælum ait tres mortalibus terræ partes abtulisse, septentrionem, & austrinam frigore, mediam autem qua Solis orbita est, exustam flammis, & ob id inhabitabilem: & tamen idem, quemadmodum & Pompon. Taprobanen frequentissimam hominibus esse capite vigesimosecundo libri sexti asseruit: id quod & Solinus simia Pliniana multis verbis confirmat. Addit Plinius capite secundo libri septimi, ex Artemidori sententia, in Taprobana insula longissimam vitam sine vlllo corporis languore traduci. Multum illi, alique idem sentientes à se dissentere Rudolphe, cum sit compertissimum, si Ptole. credimus, Taprobanen ita æquinoctiali subditam, vt latitudine ferè trium graduum eundem transcendat, in Austrum porrecta. Quod is princeps Cosmographiæ Ptole. & libro septimo, & tabula Asiæ vltima ostendit: nec dubitari quidem de hoc debet, cum in latitudinis descriptione errari non possit, adeo eius obseruatio canonicis demonstrationibus constat. Vtinam tam facilis longitudinis obseruatio esse posset, quam latitudinis est: in multis enim viri docti non hærent. Videntur ergo mihi plerique ex vetustis scriptoribus, quod ad situm terræ attinebat, quatenus ad cæli circulos refertur, plura pro ingenijs differentium, quam pro veritatis fide tradidisse. Albertus Magnus Germanus princeps philosophus, & Auicenna noster, non affirmant solū, sed certe demonstrare videntur, sub æquinoctiali, eo etiam tempore quo Sol per subtus habitantium vertices graditur, temperatiorem habitationem esse, quam sub parallelis tropicis, cum ipsis Sol innititur: & constat tamen sub vtroque tropico frequentem esse mortalium sedem. Lege Auicennam capite octauo doctrine secunde, sectionis secunde primi Canonis: Albertum autem sexto capite libr. de natura locorum, quem Collimitius noster nuper in lucem dedit. Eam obrem attentè perpendendum est, an non nimis temere Ioannes Picus, vir alioqui eruditissimus, & acerrimi ingenij disputator, qui inter nongentas propositiones, quas adolescens Romæ publice proscripsit, hanc quoque defendere voluerit, quod sub æquinoctiali non posset esse naturalis viuentibus habitatio: cum contrarium tanti adeoque idonei vero scriptores asserant: quanquam consueuere, qui disputant, incerta, falsaque plerunque veritatis iuuandæ gratia discutienda proponere. Mirum est profecto, ipsum quoque Macrobiū dicere fuisse ausum, commentario Somnij secundo, propter Zonam exustam Antæcis nostris ad nos transitum esse non posse: cum tamen ex receptis authoribus, qui longe ante sua tempora scripserant, dicere debuisset, nostros peregrinationibus varijs ad intimos vsque Aethiopas intrasse, imò & totam Africam circumnauigasse, vt Hannonem Carthaginensem authore Plin. Quin & Eudoxus quidam, cum Lathyrum Alexandriæ regē profugeret, Arabico sinu egressus per hoc pelagus Gades vsque peruectus est: quod ex Corn. Nepotis autoritate, Plin. scribit capi. lxxix. ij. & libr. iij. Pompo. Multo vero ante Nepotem Cælius Antipater scriptum reliquit, vidisse se qui nauigasset ex Hispania in Aethiopiam commercij gratia. Quam nauigationem hodie Portugalliæ reges summa gloria, & euentu incredibile instaurarunt, multis maximisque cum in occiduo, tum Austrino pelago insulis repertis, quorum inter cæpta memoria erat. In extimis autem Africæ Antæcos esse nostri climatis, quis dubitat? quod si nostri ad illos venere, quid oberat quo minus & illi ad nos venire potuissent, quemadmodum nostris temporibus fieri videmus? In summa, vt de hac tua quæstione finem faciam, tam esse certum debet Antipodas esse, quam sunt cogniti tibi digitique vnguësque tui. Inque ea re his fidem dabis, qui in terræ situ atque ex cursu cognoscendo recentius laborarunt. Quandoquidem (vt Ptole. cap. v. libr. i. Cosmographiæ scribit) in situs terræ traditione recentioribus historijs semper magis credendum, quam vllis veteribus: eo quod pro rerum mutatione, aut incognita prioribus, aut vteriori experientia deprehensa his patefacere datum est. Bene (ais) mihi narras. At de Augustino & Lactantio quid? aut quam in partem eorum accipienda sententia est? reiiciēsne quæ scribunt Vadiane, an probabis? Si in his perstas, quæ copiose attulisti in mediū hæctenus, probare certe non poteris. Si probas, nulla illa erunt, quæ ita esse tibi maxime visa sunt. Tua res iam agitur, vide quid agas. Ego mi Rudolphe (vt hæsitantem te ex hac tandem Charybdi liberem) vt Augustini de Antipodibus sententiam probo, ita Lactantij somnia nequaquam aut tueri, aut asserere possum.

AD RVD. AGRICOLAM EPISTOLA.

possim. Ille certe cur negaret, causam habuit: hic quid negaret, nesciuit: quod ut intelligas, iterum mihi quasi in noua causa ordiendum est: quod si nimium turgescere literę illę nostrę videbuntur, tibi qui me prouocare nõ desinis, culpam tribue. Si scire hæc vberius adeo desyderas, patere vel ex epistola fieri libellum epistolarę. Nam me tibi satisfaciendi quasi vno in stadio, & vno curriculo cupiditas quędam corripuit. Nunc ad rē. Augustinus non a veritate, sed ab incerta, & vero nequaquã consentanea veterũ aliquot scriptorũ de Antipodibus traditiõne abhorruit. Quã quia illustris alioqui, & multarũ rerũ scientissimus scriptor Macrobius in cõmẽtario Somnii. ij. quasi de reperta veritate sibi ipsi applaudens, sequitur & affirmat, videndũ tibi est, ne eius lectione seducaris. Nam licet Antipodas admittat, in ratione tamen, & (vt ita dicam) modo ponedi, toto (quod aiunt) oberat cœlo: neq; hoc in illo adeo moleste ferendum est, cum vulgare opinionẽ secutum, cum antiquioribus citra veri deprehensionẽ periclitari eum contigerit. Voluerunt autẽ illi, terrę molem in duobus hemisphæria interceptã, ingenti pelago & in nauigabili discerni, ita vt vnus aliquid ad alterũ nihil perueniret, inque altero nos esse, in altero a nobis lōge secluso Antipodas nostros & Pericecos. Et quemadmodum hoc nostrum, torrida Zona interueniente, in duas habitabiles distingueretur, extremis ob frigora relictis, ita simili modo apud illos omnia se habere dixerunt. Quod ex Cic. ductũ, Macrobius euidentissime indicat. Quo concesso sequi necesse erat, vt duabus amplissimo mari distãtib; terris, duplex esset hominũ in istis, qui ad se inuicẽ nunq̃ permearent, propagatio. Quod perpẽdens Augustinus, cum in lib. Ciuitatis dei. xvi. cap. viij. omnes homines terrã inhabitãtes, quacunq; forma eos natura effigauerit. illo protoplasto vno, hoc est Adam originẽ ducere affirmasset: sequenti cap. ix. falsam illam, & friuolã de Antipodũ situ opinionem, quę sibi vnice obijci poterat, necessario non minus, q̃ vere reiecit, & confutauit. Si enim isti essent eo modo, quo illi eos esse crediderunt, cum ad eos nemo vnquam nostri hemisphærij attigerit, ex Adam originem habere nequaquã potuissent. Eã ob rem per quã prouide & erudite scripsisse Augustinũ nemo negare debet, cum eo modo nenos quidem Antipodas esse permittamus. Tantus enim error non modo veritati historię naturę, verumetiam religioni nostrę, & sacrarum literarum authoritati refragatur: quem illi nulla prorsus historica cognitione firmantes, friuola quadam coniectura assumpserunt. Quod si quis adeo magno ecclesię nostrę Antistiti, adeo omnium bonarum doctrinarum auidio & studioso, terram esse continuam monstrasset, nec vllõ interceptam, vt isti fabulabantur, Oceano, in qua hominũ esset habitatio. clxxx. gradibus expansa, & sibi diametro centrũ traiciente opposita, hinc etiam atq; illinc nullo mari traiecto commercij mutui consuetudine coire sine difficultate posse: non hercle Augustinus, Mathematicę alioqui studiosissimus, Antipodas negasset, sed demonstrationibus è certissima scientiarum depromptis adhibuisset fidem, antiquorum legis anilibus reiectis, quos vir tantus, fide haud quaquã dignos esse nouerat. Cũ enĩ hõdie continę terrę longitudo vltra. cclxxx. gradum excurrat, vbi illud ingens tandem mare erit, quod ista duo hemisphæria dirimat? cũ terra nõstra vtrinq; adeo vltra hemisphærij amplitudinẽ pandatur. Imò, vt supra retuli parum absit America præsertim adnumerata, quin totus ille globus circuncirca prominente terra sit habitabilis. Quo fit, vt his minus adhibeam fidẽ, qui sub polis terram extare dixerunt: cum is locus iam aque, vtpote elemento longe spaciosiori deberi videatur, & natura fortasse postquã terrę portione nudata, multis animalũ suum dedit locum, aquam coercens, intrãque suos excursus cohibens, in ea globi parte locum deputauit ampliozem, quę ob aëris incõmoditatẽ, & grauissima anni tempora, quę nullam, aut tardam vicissitudinem admittant, mortalibus minime idonea videbatur, qualẽ sub polis esse certo scitur. Quod autẽ inter Antipodum latera terra intersit, Geographię tyrunculi sciunt. Egredere ab extrema Hispania per Pyrenęos, perq; Gallias, Germaniamq; & Sarmatiam, vsq; ad Tanaim: eo superato, tende in Ortum, per Scythiam citra Imaum, & stringe litus septentrionale Caspij. Tum per Sacarum regionem traiectis Tauri iugis in Indiam inclina eam, quę est vltra Gangem: cũmq; ad sinum magnũ longis itineribus peruenisti, secundũ eum in meridiem proficiscere, donec ad Catagaram peruenias: & toto ferẽ isto latere Ptol. mōstrante Antipodas habes: nõ eorũ quidẽ qui sunt in Hispania, sed qui in occidua Africa iuxta sinum Hesperinũ adhabitãt: ad quos, quãtũ est in terrę nuditate, nullo penitus mari traiecto, & India extrema perueniri potest: Americam autẽ inhabitantes longe citerioribus locis suos habent Antipodas: quę omnia instrumẽtis ad eã rē pertinẽtib; cognoscere facillimũ est. Macrobius Cic. quasi gratias agens, & suę doctrine præstantiẽ adscribens, Nos, inquit, cum alijs non patitur errare, qui terram semel Oceano cingi credidere. Manifestũ errorẽ professus, quem Cic. solũ indicauit. De Lactantio mallẽ utiq; tacere, quã molestus esse tibi, qui eius authoris adeo es studiosus. Verum quia desyderas, & tuendę me veritatis ratio hortatur, dicendum est quicq; crassiore (quod aiunt) Minerua, non incessendi quidẽ studio, in quo nemo non culpãdus foret, sed satisfaciendi tibi, qui præter reliquarum doctrinarum studia, ea sectaris cum primis, quę literarum studiosis adeo sunt necessaria, vt nihil magis. Vt itaq; dicam, quod sentio, videtur mihi Lactantius eloquentiẽ suę viribus plus æquo quandoq; confusus, paulo audacius aut abiecisse fastu quodã pleuraq; aut multo aliter, quã veritas habeat intellexisse: inque his magnã sibi inuidiã eo cõparasse, quod ita superbe, ita secure differit, quasi ipse extra omnẽ ingenij aleam positus errare & labi non potuerit: omnium autem errata non videre solũ, sed etiam olfacere sese crediderit. Hic cap. xxiiij. lib. iij.

Augustinus

Cõtra Macrobiũ.

Antiquorũ opinio.

Cõtra Macrobiũ.

Sub Polis terra nõ extata

Macrobius

Lactantius

libr. iij. quod tuis mihi literis indicas, adeo Antipodes refutando ineptit, ut dubitem an cum illa scripsit, satis sibi constiterit; non enim ea solum quæ eruditissimæ sunt, nescire videtur, sed probare etiam, & asserere illa, quæ, si Antipodes non essent, quod ipse contendit, falsa tamen et absurda esse omnes qui sunt animi compotes, intelligerent. Age, totum illud caput excutiamus, ut an ita sit, sicut dico, facilius accipias. Ait primum in titulo (De Antipodibus, quos ideo esse finxerunt, quia opinati sunt mundum esse rotundum) Ecce mundum non rotundum esse, pro vero, & evidenti habuit, ideòq; Antipodes ponentium opinionem refutare conatur. Cuius tamen contrarium, de mundi rotunditate adeo evidens est, non tam Physicis, quam nostræ religionis scriptoribus id asserentibus, ut piaculum committere merito videri possem, si rationibus hoc loco adductis probare vellem, quod nemo nescit. Audi obsecro, quid à capitis initio dicatur (Aut est quisquā tam ineptus, qui credat esse homines, quorū vestigia sint superiora capite?) Erras o diserte Lactanti, & ea quidem in re, quā iuuentutis anni tibi indicasse debuerant. Quis enim vel primis Physicæ rudimentis imbutus, nescit omne id, quod sua gravitate centro innititur, quacumq; parte circumferentiæ locatū sit, deorsum versus niti, quod autem à centro reclinet, aut se expandat, sursum tendere? Cū igitur pedibus in terram versis centro innitantur, caput sursum proferant, ut nos in cœlum, caput habent vestigijs superius. Nec sub nostro est hemisphærio, nisi quod adusq; centrum demittitur: quod cū prætergredieris, omnis linea ducta in quancumq; partem sursum tendit. Ideo Aristot. lib. Meteororū. iij. vbi de terræ motus causis fit mentio, Anaxagorā Clazomenium reprehendit, quod sphæræ tantū partē, quæ supra nos est, sursum esse, & quæ sub pedibus est, deorsum vergere putavit: stultum enim est putare ignem in altero horizonte non similiter sursum ferri, sicut in nostro, sursumq; ferri, quæcumq; à centro ad circumferentiam tendunt. Nec nisi impropria locutiōe cœlum infra nos esse dicere solemus, velut Vitruvius libr. ix. sidera versabunda latentiæque, quæ nobis non orientur, sub terrâ esse ait, hoc est sub horizonte. Porro & hoc Maronis libr. Georg. i. ex communi ratione loquendi depromptum est, cum de Austrino vertice loquens inquit: At illū Sub pedibus Styx atra videt, manesque profundi. Cum reuera, ut Aristot. quoque asserit libr. de cœlo, & mundo. ij. vertex meridianus sit ex natura rei sursum: quod poëta doctissimus, tametsi non ignorarit, maluit tamen ex communi persuasione ducto sermone uti, aut veteres, ut sæpe solet imitari, quàm diuersum asserere. Quandoquidem operis eum lege compulsus esse ex Metrodori sententia Seruius scribit, ut quædam ex veterum traditiōe excerperet, quæ obscura forent. Vitruvius certe Boreale latus summum dixit, ut eo modo polus Austrinus imus, & sub pedibus esse intelligatur. Nisi quis Democritum, & Leucippum secutum esse Maronem suspicetur: quorum opiniones de mundi inclinatione apud Plutarchum legito. Nos vulgo Austrinum polum respectu Arctici, qui nobis ad latus habitantibus erigitur, pressum de cliuēmq; dicere soleamus. At sub pedibus esse nemo nisi improprie dixerit, nisi sub pedibus, hoc est sub horizonte, ut dixi, intelligas. Præterea si concedimus Antipodas esse sub nobis, non statim id sequitur, ut credibile sit, eos caput deorsum versus vestigijs inferioribus habere: quod falsissimum, verissimum putat Lactantius. Cui hoc friuolo desipere non satis erat. Addidit hoc amplius Antipodibus datis sequi, ut tota terræ pars apud ipsos penderet, cum nostra iaceat. Item arbores deorsum crescere, pluias vero, & niues, & grandines sursum versus cadere in terram. Quin & maria, & vrbes, agrōsque, & montes pensiles illic esse. Indigna sunt hæc pudentia errata opere tuo o Lactanti: utinam quod nesciebas, præterijisses irreprehensum, nec lacessendi cupidine inflammatus, ignorantiam tuam euanido linguæ fuco adeo detexisses. Augustinus te longe omnium rerum peritior, terram rotundam esse negare noluit, nec tibi aliud affirmanti fidem dare: vidit enim quæ diceres, & quibus innitereris. Omne graue Lactanti (quod prima philosophiæ vestibula exhibent) à quacumque cœli parte in centrum tendet, deorsum tendit: & vice versa quod à centro recedit, sursum. Tibi vero videbatur, quod ab Antipodum periferia in centrum caderet, sursum cadere: quod non est. Ac id ipsum quidem ex communi hominum locutione didicisse debueras, non nisi rem grauem cadere, aut ut grauitatis rationem habet descendere, id est ad cœtrum tendere affirmante: nam sua sponte sursum cadere nihil, sicut nec leue quidem nisi impulsus impetu, deorsum tendere dicitur: ergo quicquid cadit, deorsum cadit. Sed quid in re aperta laboro? Qua fiducia cœlum non vndiq; deuexum dixeris, tu videto: mihi constat id Astronomis, quibus ea in re summa fides est, nihil esse certius, qui cum Aristotele, & volui cœlum, & moueri regulari ambitu asserunt: quod tu quoque contemnis, cū & Aethereos orbes sphæricos esse neges. Nec sequitur, quod putas, si terra rotunda est, necesse est ut in omnes cœli partes eadem faciem gerat, id est montes erigat, cæpos tendat, maria consternat, cū maiorē partem terræ sub aqua esse recte cognoscentibus indubiū sit. Præterea quis credat, quod tu concessa terræ rotunditate sequi autumas, nullā partē terræ esse, quæ tunc ab hominibus, cæterisq; animalibus non incoleret. Nā esto tellus circumquaque (quod tamen euenire non potest) ab aquis libera nudaretur, non tñ sequeretur eam ab omni parte habitabilem esse, ex multis causis, quas prætereo. Postremo non sine quadā odiosa petulantia, hoc philosophorum responsum irrides & contemnis, asserentiū grauiā cœtro inniti, leuia sursum tendere: & profecto quemadmodū nescire te scribis, quid de his dicas: ita illi si tua legent, quid de te dicant tot erroribus inuoluto, se nescire faterentur, contra quæ certe plurima dici possēt. Tādē quod

ais, te

Contra Lactantium.

Nota.

Locus Verigi.

ais, te multis argumentis probare posse, cœlum terra non esse inferius. Nemo credit hoc Lactantio, quod cœlum terra sit inferius: mirum est cur formides id ab aliquo obtineri posse, cum hoc, admissis etiam Antipodibus, nequaquam sequatur: nimis in re concessa sollicitus es, & ne cœlum cadat times, maxime si deorsum inclinet. Argumentis his iam non erat opus, probare enim id, cuius contrarium est impossibile, non prudentis est, aut eruditi, sed verbosi, & sibi ipsi suavi labiorum tintu blandienti: id quod tu hic de Antipodibus calamo peregrisse videris. Hactenus de Lactantio, & eo quidem modo, quo Narniensis Galeottus in libr. de incognitis vulgo illi obijcit. Equidem quanti Lactantij de Antipodibus sententiam putem faciendum, ex his intelligis, quæ hactenus retuli. Tu quod tibi visum fuerit, sequere; nolo cogi te cuiuspiam existimatione, sed monuisse certe volui, ne incautus lector huius magna alioqui autoritate capereris. Andreas Stiborius canonicus Viënnensis, Theologiæ, & Mathematicæ peritissimus, & Encyclopediæ magister, tanti alioqui scriptoris temeritatem demirari satis non potuit: cum ego ei caput hoc, quod antea quidem legerat, sed tum attentissime relegerat, iudicij gratia adhibendi proposuissem. Nec abstinuit quidem quin assereret, magnum Lactantio apud doctiores, & fidei, & doctrinæ æstimationem imminui, quod adeo hallucinatus esset: non ob hoc quidem quod nescierit, nescire enim humanum esse aiebat, sed quod adeo constanter ignorata partim defenderit, partim reiecerit. Nanque vbi quis errori se addicit, dummodo in eo persistet, sibi que obfit soli, tolerabile id quidem esse aiebat: vbi autem per insolentiam & pertinacem fastum, & vero impropere, & tueri falsum cœperit, eum non odium modo commune, verum etiam publicam detestationem commereri. Mihi vero videtur hoc ex Hieronymi sententia commode in Lactantium vsurpari posse, quod Picius quadam ad Hermolaum Barbarum epistola cōtra eundem vsurpauit, in hæc verba: Si fuisses ò Firmiane tam frequēs in sacris literis, quam in fictis litibus fuisti, & hoc non dixisses, & nostra non minus fortasse confirmasses, quam destruxeras aliena. Sed de his satis. Quod de lacu Acromi, Venetique nominibus quæris, perlibenter respondeo: verum si possum, paucis. Nam sum pleraq; editurus, fortasse fusius, de hoc lacu in patriæ illustratæ Sylua secunda: quam quia adolescens scripsi, non eram editurus, sed datam olim de ea edenda fidem, ita exoptulat Hermannus Miles vir clarissimus, & summa mihi necessitudine iunctus, vt quod semel sum pollicitus, sine magno pudore denegare nequeam: quicquid igitur illud lucubrationum iuuenilium fuerit, in lucem propediem dabitur. De Acromio Pomponius libro tertio, Rhenus, inquit, ab alpibus decidens propè à capite duos lacus efficit, Venetum, & Acromum &c. quorum alterum eum esse constat, cui Hydropurgum patria tua iuncta est: mea vero, hoc est oppidum Sancti Galli, pass. plus minus octo millibus ad Occasum vicina. His hodie ab vicinis vrbibus protrita vocabula sunt: superior enim, vt scis, lacus Constantiensis, à Constantia vrbium, quæ ad eius sunt ambitum clarissima. Inferior lacus Celle, à Cella oppido rei frumentariæ copiâ admodum famigerato: sicut & Larius hodie Cumanus dicitur à Como, & Lemannus Genuensis à Genua, vt Cæsar, siue Gebenna, vt ferè alij. Albertus tñ noster, nescio quomodo lapsus, Lemannū hunc nostrū esse putauit, per quem Rhenus fluit: cum Lemannum ad Allobroges esse, exque alpibus profluentem Rhodanum transmittere, omnes scribant. Lucanus libro primo, Deferuere, inquit, cauo tentoria fixa Lemanno. Tentoria autem in Gallijs tum habuisse Cæsarem notius est, quam vt referri debeat. Credo Alberto fecisse opinionis occasionem Almanos, quos ad nostrum lacum habitasse Ammianus tradit. Et sunt hodie qui à deo Alman, quæ peculiariter coluerint, Almanos dictos credant, cuius simulacrum adhuc in eius ripæ vetustissimo cœnobio, quam Augiam hodie maiorem vocant, cernitur: vt uidisse se in sua Geographia Vladaus Suntham retulit. Raphaël Volaterranus Acromum lacum Bodinæ, vocabulo non sanè feliciter excogitato nominat: cum enim hoc ex lingua indigena ducatur, vocandus potius est aut Podmicus, aut Podamicus: cum & maioribus nostris vernacula lingua dictus fuerit, Der Podmersee, ab antiqua familia nobilium de Podmen, quorum nomē adhuc durat. Vualafrius accola olim Veneti, Potmicum vocare voluit à flumine, cuius ingressu nutriatur, quoniam Græcis ποταμός fluuius dicitur. Nisi quis Bodicum, seu Botigum diceremalit, hoc est fundo carentem: ita enim amnes profundos lacusque Ligures, & Hetrusci dixerunt, quos ad lacum nostrum sedes aliquando tenuisse multa suæ linguæ monumenta docent. Sed hoc puto minus etymo nominis accedere: licet & Padum Plinius capite decimosexto, libri tertij à Liguribus Bodicum nominatum scribat, quod suorum lingua fundo carentem significet: & Acromus multis locis adeo altus existat, vt demisso perpendiculari deprehendi fundus vix queat. Hoc magis mihi quæstione dignum esse videtur, cur vetustis alter Acromus, alter Venetus dictus sit. Quod & tu potissime literis tuis scire cupis, non illis dico proxime ad me datis: quanquam & in harū postremâ pagina monebar, sed prioribus perquam (vt semper) elegantibus, & scitis, quibus non iniuria dubitasse videris, Acromus ne apud Pomponium, an Acronius legi oporteat. Ego etsi Acromus diu probarim, penitiori tamen vocabuli scrutinio facto, in eam sententiam pedibus eo, vt Acronius legi debere contendam, hac voce indicante lacum nostrum minus vehementia frigoris, quod nostræ hyemes afferre solent, offendi præmie, aut nulla glacie in vniuersum obduci, quod alioqui annibus lacusque ad Septentrionem vergentibus peculiare est. Græci nanque scriptores mundi situm,

Nota.

Andreas Stiborius Mathematicus.

Nota.

Hermannus Miles vir clarissimus.

Albertus lapsus.

Alman deus

Augia maior. Volaterranus.

Acronius unde dictus.

Septentrionalis
Oceanus.

& terrarum partitionem scrutati eum Oceanum, qui in extimo Septentrione ob immensum eius coeli gelu perpetua glacie obductus videbatur, Cronium, id est Saturnium, & frigidum tardumque appellarunt, authoribus inter alios Ptolemæo, & Plinio. Hic enim capite decimotertio libri naturalis historiæ. iiii. Septentrionalem Oceanum, ab Hecataeo Amalchiū nominatum fuisse ait, quod hoc nomine Scythæ eius oræ, sua lingua congelatum significarent. Philemon à Cymbris Morimarusan, hoc est mortuum mare dictum, scriptum reliquit. Ille enim Oceanus (quod alijs in locis minus contingit) ad multa pass. mil. rigescere, & obdurari glacie solet, ultra quem tamen in penitiori Arctoo latere Cronium posuere, vocabulo à Saturno, qui Græce κρόνος dicitur, deriuato: in cuius honorem instituta quoque festa Cronia, id est Saturnalia nominant. Ob eandem causam Dionysio pigrum mortuumque mare dictū esse credi debet, vtpote sempiterna glacie rigidum. Metaphrastis Ruffo, & Prisciano id aperte idicantibus. Illius de Oceano Arctico scribetis versus sūt hi:

Dicitur ille piger, nec non Saturnius idem,
Mortuus aut alijs, minimo quod lumine Solis
Perfruitur, tarde radios nam suscipit ortos:
Nubibus & crassis premitur, nimbisque grauat.

Saturnius idem dicitur, inquit, Mortuus aut alijs & c. Vtroque ex Stellæ natura ducto, nam & tardissimi motus est, & naturæ frigide, vitæque humanæ incolumitati ante alios noxius: qua ex re extimum inter vagas stellas in coelo locum habere eum, ita artifice coelorum prouidente, verisimile est. Ruffi autem in eandem sententiam hi versus sūt:

Nomine Saturni late iacet æquoris vnda,
Hic densata sali stant marmora, pigraque ponti
Senatura tenet & c.

Quia igitur lacus noster vndique vinctis arbutis que septus, & verna ferè semper facie conspicuus, adeo raro glacie summis etiam brumæ frigoribus ingruentibus contegitur, vt rigescere eum portenti loco accole habeant, Acronium, id est sine frigore & brumali molestia dictum putarim, imò constanter asseruerim, à particula priuatiua existente: sicut Atheon dixere prisca Diagoram, quod an dijs essent (teste Cic.) dubitarit. Venetum vero alterum à colore marino, qui cæruleus est, nominatum esse satis constat. Et licet vtriusque vocabuli ratio vtrique lacui congruat: malo tamen intelligi à Pompo. superiorem lacum Acronion, inferiorem autem Venetum Acronio proximum, quem & Cellæ lacum vocari diximus. Quamquam Pompon. Venetum dicat, & Acroniū, quasi Venetus introeunti Rheno vicinior sit: non tamen est vt ex illa vocularum serie moueatis, natura ipsa præsertim hoc quod volui discrimen faciente. Quod ad glaciem attinet, annotatum est Patrū memoria, semel Acronium mense Ianuario, Anni M. cccc. xxxv. glacie in. xiiii. diem obductum, nec totum tamen egressis scilicet qui id obseruarint, ingenti spacio intermedio deprehenso, quod rigor non clauserat. de his lacubus in Sylua nostra secunda, iuxta finem sic orsi sumus:

Acronij mihi Musa lacus Venetique modestas
Donabis laudes, patrios nam blandus vterque,
Circuitu quamquam spaciose amplectitur agros:
Summouet hic longo cedentia littora fluctu
Vnda patens, geminæ geminum cui nomen, vtrique
Phama ingens, & prisca honos, nanque inclyta passim
Oppida consurgunt, & cinctæ mœnibus vrbes:
Quarum vna est memori Constantia nomine, cuius
Mœnia præteriens, deducta comminus vnda
Rhenus iter gelidam curuat, celeratque sub Arcton,
Qui postquam elapsus Rhetæis alpibus, ortu
Vitiferam transit sinuato flumine vallem,
Albensque vndis campos: immergitur altis
Fluctibus, & longum proprijs sibi uendicat vndis
Non diuisus iter: tandem superante fatiscit
Agmine ab Eoa venientis parte procellæ:
Qua lacus immenso tractu diffunditur, amnes
Vndique collapsos rapiens, Quem docta vetustas
Acronium dixit, rigido quod ab aëre nullam
Accipiat glaciem, Scythico nec frigore pressus,
Vernanti brumæ mitescat tempore fluctu,
Cæruleo Veneti nomen duxere colore,
Nanque vbi Parrhasio Boreas propellit ab axe
Sudificus nubes, splendensque intermicat æther,
Aemula cœlesti ductim iacet vnda colori,
Et varium tremulis inscribit motibus æquor.

Hic,

Lacus Venetus.

Constantia
vrbs.

AD RVD. AGRICOLAM EPISTOLA.

Hic, vbi contractis iterum se includere ripis
Incipit, & salicum rursus proserpere in vmbra
Rhenus Nympharum pater inclytus, & decus orę
Arctę &c.

Omnino autem mecum sentiunt, qui hunc lacum Brigantinum à Solin. nominatum defendunt: cū ille cap. xxxij. vbi de Gallia, inquit, in hæc verba: Si Thracia sit petenda, excipit ager Rheticus opimus, & ferax, Brigantino lacu nobilis &c. Strab. enim vltra Rhenum in meridiem ab eius fontibus, & in Ortum Rhetos esse libro. iij. scribit: post quos trans Licum intra Istrum & alpes Vindelici, & quos ibidem Solin. nominat, Norici, vsq; ad Pannonas in Ortum vergunt. Brigantinum autem à Briganto dictum oppido perquam vetusto indubium est, quod ad Acronij initium situm, frequenti hodie hominum habitatione colitur. Et quoniam citra Rhodanum in Ortum Solis Helvetij adusque Rhenum circūcirca excurrunt, quod Florus quoque lib. iij. scribit, quicquid vltra Rhenum, & Acronium est, ad Reticos pertinebit, quos illis vicinos esse constat: Claudianus quoque ad Rheni, & Danubij principia Rheticę tractum esse, his versibus in Marci victoria prodidit:

Sublimis in Arcton

Prominet Hercinię confinis Rhetia syluę,
Quę se Danubij iactat Rhenique parentem,
Vtraque Romuleo prætendēs flumina regno,
Primo fonte breues, alto mox gurgite regnant,
Et fluuios cogunt vnda coeunte minores
In nomen transire suum, te Cymbrica Tethys
Diuisum biduo consumit Rhenemeatu,
Thracia quinque vadis Istrum vorat Amphitrite:
Ambo habiles remis, ambo glacialia secti
Terga rotis, ambo Boreę Martisque sodales. &c.

Rhetia sylua

Quos eo libentius adscripsi, quod Rheni in hunc nostrum lacum fluentis, Danubięque laudes continent. Non me latet Ptolemæum non longe à lacu Verbano, qui iuxta Larium est ad radices Alpium, Brigantios posuisse, quorum oppidum hodie Briançon vocant, Brigantino vino nobile, de quo hic intelligere nemo potest: cum quod Italię confinia ad Galliam attingentia prius memorauit Solinus: tum etiam quod ex Gallia, inferiori præsertim, & ad Rhenum tendente, per Reticum, iter proximum in Thracię latus est. Habes de lacubus Veneto, & Acronio. Intellige paucis (vt faciam epistolę finem) de Lucano. Ego sanè casu factum non credo, vt is de quo mihi scribis Panno, de locis Grammaticis mota controuersia interim ex te scire voluerit, quid de illo Lucani ex libro eius sexto sentiret: Quę tetigit Philace, Ptelebsque, & Dorion ira Flebile Pieridum, vbi de celebribus Thessalię vrbibus mentio fit. Erratum enim est à poëta doctissimo, alioqui & propè omnium rerum perito, quod ego antequam literas tuas legi nunquam animaduerti: quãdoquidem & sensus perplantus, & interpretum consensus non aliud mihi offerebant. Verum cum de Dorio lego Plinium inter Thessalię loca, libri quarti capit. ix. incido casu in Hermolaum Plinianę eruditionis thesaurum, & (quod omnium maxime mirabar) hallucinatum esse Lucanũ intelligo, quod is Thessalię oppido id tribuisset, quod in Achaia contigisset, vbi Dorion esset irascentibus Thamyrae Musis memoratum: illud autem in Thessalia non Dorion, sed Dotion dici. Verũ est illud Horat. Quãdoque bonus dormitat Homerus, Atque opere in longo fas est obrepere somnum. Cæterum ita esse ex Homero & Statio, capi. v. quarti de historia naturæ Plin. Hermolaus probat. Ago ego tibi hoc loco gratias Rudolphe, quod occasione studij tui, factus sum te commonente eruditior. Non enim facile quis alius mihi de tanti scriptoris errore tam leui, quicquam persuasisset, & tanto literarum & græcarum & latinarum censori fides debebatur: in tuto enim ille gradum sistere mihi videtur, qui in rerum obscurarum iudicio ab Hermolao raro dissentit. Habes quod petieras, ac nescio, an ea diligentia conquisita, vt votis tuis abunde possint satisfacere: ipse neruos contendi, quòdque potui intra id tempus, quod mihi ad scribendum dabatur, feci. Nec est vt in hoc differendi tecum genere, aut elegantiam expectes, aut aptam rerum seriem: scribimus enim vt in animum res verbæque incidunt, in his præsertim, in quibus res tractatæ plus loci dignitatisque fortuntur, quàm vlla nitoris gratia comparare queat. Si quid est, quod aut temeritati, aut pertinacię accedere putaueris, id fide careat. Sin autem placuerint singula, eatenus placeant, vt me Dauum, non Oedipum, sicut volebas, existimes: quasi porrò alia quærenti tibi, æqua festinatiõe satisfacere possem, aut de quibusuis rebus proponenti, quod Carneades solebat, ex templo respondere: quis enim hoc faxit non doctissimus, & expertissimus aliquis? Mihi certe ipsi multa restant in his dubia scriptoribus, quibus illa deprompta sunt, quæ te torserunt. In summa, gratissimum mihi erit, si proximis tuis ad me literis id egisse me fateberis, quod officij ratio postulare visa est. Nulla mihi alioqui cura struitur, in quancunque partem hæc nostra sedulitas casura sit. Vale bene, & Stephanum Taurinum iurisconsultum virum optimum, & doctissimum, si adhuc Istrograni apud Cardinalem vestrum degit, meo nomine impense saluta, vtque aliquid ad me literarum det hortare: ex eo enim

Lucani locus.

Dorion.
Dotion.

Stephanus
Taurinus.

IOACHIMI VADIANI ADRVD. AGRICOLAM EPISTOLA.

tempore, quo ex vrbe Roma reuersus, Viennę apud me Collimitiũmq; & tũ conuiuij nostri Sympo
siarcham Iacobum Spiegel iureconsultum, & Secretarium Cęsareum, vna se amica iu
cunditate oblectauit, quid agat, aut qua fortuna sua stet conditio, nec fama,
nec literis intelligere potui: id quod mihi non parum in hominis prę
sertim tam amici desyderio molestię affert. Si isthic
non est, mihi significa. Vale iterum.

Viennę Austrię, Anno,
M. D. XII.

IOACHIMI VADIANI AD RVDOLPHVM
AGRICOLAM EPISTOLAE
FINIS.

LVTETIAE PARISIORVM, MENSE
IUNIO, ANNO A CHRISTO
NATO M. D. XXX.

CHARTARVM ORDO.

α β. A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y.

Omnes sunt terniones præter α quaternionem, & A Y duerniones.

